

ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ЧЕРВОНО-РЯБИХ ПОРІД В УКРАЇНІ

М.І. Бащенко, С.Ю. Рубан, О.Д. Бірюкова
Інститут розведення і генетики тварин НААН

Селекційна складова залишається основною при формуванні порід сільськогосподарських тварин під певні організаційно-виробничі умови. Початок ХХІ століття характеризується динамічними змінами на ринках продуктів харчування, енергоносіїв, можливостей ресурсного потенціалу країн світу, що не може не вплинути на селекційний процес у молочному скотарстві.

Метою роботи був аналіз стану та визначення перспектив розвитку молочного скотарства на прикладі червоно-рябих порід України.

Дані щодо чисельності та продуктивності молочної худоби взято за результатами обліку Державного підприємства «Агенства з ідентифікації та реєстрації тварин», Національного об'єднання по племінній справі у тваринництві «Укрплемоб'єднання», Державного племінного реєстру, каталогу бугаїв, допущених до використання за ряд років, даних бонітування племінних господарств. З методів та підходів використовувались статистичний та статистично-аналітичний.

Загальна чисельність корів, що віднесені до групи червоно-рябих порід, становить 678,7 тис гол, що складає 26,3 % від всього поголів'я молочних корів. Як і в інших породах, спостерігається збільшення поголів'я в господарствах населення (69,5 %), а 30,5 % – знаходиться в сільськогосподарських підприємствах. І лише 16,8 % тварин знаходяться в племінній частині популяції. Така структура розподілу поголів'я вказує на те, що підконтрольна частина доволі незначна і тому ведення методів масштабної селекційно-племінної роботи ускладнено.

Нині в Україні група червоно-рябих порід представлена такими породами як українська червоно-ряба молочна (15,2 % від всього поголів'я молочної худоби), симентальська (10,7 %), айрширська (4,5 тис гол, або 0,18 %), червоно-ряба німецька (3,5 тис гол, або 0,14 %), монбельярдська (0,8 тис гол, або 0,03 %).

Українська червоно-ряба молочна порода – перша порода молочної худоби, офіційно затверджена наказом Мінсільгосппроду України № 106 від 26 квітня 1993 р. У складі породи, як селекційні досягнення і внутріпородні структурні формування, апробовані центральний, південно-східний та прикарпатський зональні типи. Наразі тварин цієї породи розводять у 19 областях України. За чисельністю це друга порода після української чорно-рябої молочної. Загальна кількість племінних корів – 33,7 тис гол, що знаходяться в 117 стадах.

Аналіз ситуації за ряд років в українській червоно-рябій молочній породі показав загальне зниження поголів'я на 20 % та кількості племінних суб'єктів на 36 %, разом з цим спостерігається зростання показників молочної продуктивності як за надоем, так і якісними показниками молока – +0,02 за вмістом жиру в молоці, +0,05 за вмістом білка в молоці. У порівнянні з 2008 роком спостерігається зростання частки високопродуктивних корів на 12 %.

Чисельність корів-рекордисток, за даними бонітування, що можуть бути потенційними матерями ремонтних бугайців, зросла у 2010 році до 1255 голів, що на 64 % більше, ніж в попередньому році.

Найчисельніший масив породи створено в таких областях, як Черкаська (20 племінних господарств, близько 6 тис корів), Харківська (7 племінних господарств, 5,1 тис корів), Полтавська (14 племінних господарств, близько 5 тис корів), Чернігівська (9 господарств, 4,4 тис корів), Вінницька (21 племінне стадо, 3535 корів) і Чернівецька (5 племгосподарств, 2,7 тис корів).

Кращі з господарств: Дослідне господарство «Олександрівське» Вінницької області, (від 127 корів отримано 7047 кг молока із вмістом жиру 3,63 %); ТОВ АФ «Горняк» (131–7008–3,85–3,1) – Донецька область; ПАФ «Єрчики» (147–5992–4,1 %–3,1 %) – Житомирська область; СТОВ «Дружба Народів» (457–5831–3,54 %) – АР Крим; ТОВ СП «Шупики» (128–7031–3,6 %–3,2 %), – Київська область; СТОВ «Зоря» (325–5327–3,8–3,3) – Кіровоградська область, ПП «Агроекологія» (863–6275–3,9 %–3,3 %) – Полтавська область; СТОВ «Промінь» (184–6897–3,93–3,2) – Миколаївська область; ТОВ АФ «Маяк» (370–4884–3,76–3,2) – Одеська область; СФГ «Урожай» (85–6112–3,93–3,1) – Сумська область; ПСП АФ «Горинь» (330–5122–3,6–3,15) – Тернопільська область; СТОВ «Агросвіт» (500–6210–3,71 %–3,12 %), СТОВ «Мрія» (335–7302–4,0–3,2) – Харківська область; СК ім. Щорса (116–5131–3,74 %) – Хмельницька область; СПП «РВД-Агро» (162–6252–3,68 %–3,13 %), СТОВ «Нива» (527–7445–3,6 %–3,0 %), СТОВ АФ «Маяк» (670–5238–3,82 %–2,9 %) – Черкаська область; ТОВ «Валявське» (455–4769–3,8 %), ТОВ «АТЗТ» Мирне» (735–5934–3,79–3,32) – Чернівецька область; ПСП «Пісківське» (570–7684–3,83 %–3,3 %), ТОВ «Крок-УкрЗалізБуд» (229–6528–3,85 %–3,2 %) – Чернігівська область.

Загальний запас спермопродукції в Україні для української червоно-рябої молочної породи становить 947,8 тис доз, для плідників голштинської породи червоно-рябої масті – 1201,9 тис доз. Розрахунки основних параметрів програми селекції для української червоно-рябої молочної породи показали, що парувальний контингент в господарствах населення складає 209,6 тис гол, в сільськогосподарських підприємствах – 161,2 тис голів. Загальна потреба у спермопродукції відповідно 1,483 млн доз. Отже, за умови запасу сперми на одного плідника 20 тис доз в рік, необхідно щороку ставити на оцінку 74 плідника, отримувати 19 покращувачів та використовувати їх в стадах впродовж 4 років.

Аналіз генеалогічної структури маточного поголів'я племінних господарств з розведення української червоно-рябої молочної породи показав, що найбільш чисельними є лінії Чіфа (20,7%), Хенева, Старбака, Валіанта, Рігела, Ріфлексн Соверінга, Белла, Сітейшна, Імпрувера (2,3%). Серед затверджених заводських ліній менш чисельними є представники лінії Нагіта, Інгансера, Сюріма, Кевеліе (1,0–1,5%). Крім того, в деяких господарствах на маточному поголів'ї української червоно-рябої молочної породи використовуються плідники симентальської породи як вітчизняної, так і німецької селекції.

Подальша система селекції плідників буде проходити за традиційною схемою з поетапним збільшенням тиску добору за показниками якості молока (жир, білок), продуктивного довголіття, здоров'я та рівня відтворення. У зв'язку з цим, можна констатувати той факт, що чистопородні голштини мають низькі значення саме цих ознак, тому для вітчизняних схем селекції необхідно підвищити тиск добору саме по них.

З метою забезпечення контролю генетичної цінності племінних ресурсів відповідно до міжнародних вимог та рекомендацій IKAR заплановано централізоване впровадження державної системи ДНК-діагностики, лінійної оцінки типу тварин та лабораторного визначення якості молока на базі профільних наукових установ та селекційних центрів.

Роль матерів бугаїв у генетичному поліпшенні стад у популяціях великої рогатої худоби зростає і особливо за можливостей використання біотехнологічних методів (трансплантація ембріонів, сексовані яйцеклітини, сперма). Таким чином, забезпечується тиражування генетичної інформації окремих видатних тварин. Сучасні технології трансплантації ембріонів дають можливість отримати від однієї корови-донора за рік від 14 до 58 телят за умов пересадки ембріонів «свіжими», тобто від корови-донора безпосередньо реципієнту (приживлення складає 60–80%). Такий спосіб тиражування бажаного генотипу не тільки дає змогу отримувати ремонтний молодняк, а й є одним з шляхів збільшення точності оцінки генотипу плідника.

Українська червоно-ряба молочна порода – одна з найчисельніших серед групи червоно-рябих порід є відкритою популяцією, для покращення якої широко використовується генофонд голштинської породи. У вітчизняних стадах є частка корів, яка відповідає вимогам потенційних матерів ремонтних бугайців згідно з прийнятими стандартами. Залучення їх до селекційного процесу сприятиме прогресу породи та відновленню системи вітчизняної оцінки плідників.

Перспектива подальшої роботи. Відпрацювання системи роботи за новими підходами, а саме:

- Обов'язкова організація роботи Ради по породі як основного до-радчого та консультативного органу.
- Формування електронних баз даних на основі вимог «Державних книг племінних тварин» для цілей селекції.
- Оцінка та добір кращих тварин, проведення селекційної роботи з породою в конкретних господарствах суб'єктах племінної справи, які віді-

грають роль нуклеусних стад для тиражування необхідного селекційного матеріалу.

➤ Згідно з рішеннями Ради по породі, державні фінансові можливості за програмою «Селекція в тваринництві» спрямовуються, перш за все, на ведення системи зоотехнічного обліку в тих суб'єктах племінної справи, які забезпечують цю роботу в повному обсязі.

УДК 636.2.082.11.31

ОСОБЛИВОСТІ ПОРОДОТВОРНОГО ПРОЦЕСУ У ВІДКРИТІЙ ПОПУЛЯЦІЇ ЧОРНО-РЯБОЇ МОЛОЧНОЇ ХУДОБИ ПІВНІЧНО-ПОЛІСЬКОГО РЕГІОНУ

М. С. Пелехатий, Л. М. Піддубна
Житомирський національний агроекологічний університет

Прикладом відкритої популяції в Україні є чорно-ряба молочна порода. Покращення її племінних і продуктивних ознак здійснюється на основі постійного «підживлення» (за образним висловом Ейснера Ф. Ф.) селекційними досягненнями споріднених порід зарубіжної селекції. Тому спроби створити власну заводську структуру цієї породи, зокрема заводські лінії, не увінчалися успіхом. Виведені у 70–80-х роках, так звані «короткі лінії», з використанням родоначальників імпортованих голландських (Класа, Варкумера, Готфріда, Султана, Роланда) та голштинських плідників (Монфреча, Астронавта, Суддіна та ін.) суттєво не вплинули ні на господарські корисні ознаки, ні на генеалогічну структуру популяції. Продовжувачі цих ліній припинили своє існування вже у другому-третьому поколіннях, оскільки за генетичним потенціалом не витримали конкуренції з аналогами зарубіжної селекції.

Наші дослідження, проведені у 5-ти провідних племзаводах північно-поліського регіону на поголів'ї 5700 корів, які використовувалися упродовж останніх 60 років, виявили чітко виражені в історичному аспекті три періоди формування чорно-рябої породи, які є характерними також для інших регіонів держави.

Перший породотворний період ми назвали умовно «остфризація» (1945–1960). Це період розведення остфризької чорно-рябої худоби (трофейної німецької селекції), якою комплектувалися в основному цукрові комбінати України.

Другий породотворний період – «голландизація» (1961–1980). Характеризується значним збільшенням у структурі популяції голландської породи за рахунок імпорту племінного молодняка та використання сперми голландських бугаїв. У 1980 р. частка спадковості голландської породи в господарствах регіону досягла 82 %.